

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

5. Az electromotoros erő mérésének egy igen egyszerű módjáról. Wüllner „Compendium der Physik“ című munkájában (II. kötet, 470 oldal) egy Fechnertől származó módszer van ismertetve, mely szerint két electromotoros erő, E és e , igen egyszerű eljárással hasonlítható össze. Ha ugyanis a két galvani-elem először úgy köttetik össze, hogy áramaik egy irányúak és másodszer úgy, hogy ellentett irányúak legyenek, s ha az első esetben az áram-erőt I_s , a másodikban I_d -vel jelöljük, akkor

$$\frac{E}{e} = \frac{I_s + I_d}{I_s - I_d}$$

a mi Kirchhof második tételéből igen könnyen kinyerhető.

Ez a módszer, a mely különben is a két electromotoros erőnek csak összehasonlítását engedi meg, tehát abszolút mérés esetére egyiküket ismertnek tételezi fel, még azzal az alkalmatlansággal is jár, hogy erős és gyenge áram mérését kívánja, a mi egy és ugyanazon galvanométernél legalább is igen bajos dolog és jelentékeny hibák forrását képezi.

De azon esetben, midőn I_d a galvanométer tűjének megfelelő kitérést ad, az I_s áramot egy ismeretes ellenállás w beiktatásával úgy lehet szabályozni, hogy ez áram is biztosan mérhető, sőt hogy az I_d -vel egyenlő is lehessen.

Ha I_d a galvanométernek túlságos erős volna, úgy alkalmas ellenállás beiktatásával segíthetünk magunkon; az esetben pedig, midőn I_d túlságos gyenge, E két elem összekapcsolása által nagyítható, s ehhez képest I_d újabb ellenállás segédelmével megfelelőleg szabályozható.

Ekkor

$$I_s (W + w) = E + e \dots 1.)$$

$$I_d W = E - e \dots 2.)$$

hol W a két elemnek, s a galvanométernek összes ellenállását jelöli.

A 1.) és 2.)-ből következik

$$3.) E (Is - Id) = e (Is + Id) - Is Id w.$$

Ha az Is ismeretes ellenállás beiktatásával oly módon lesz szabályozva, hogy

$$Is = Id = I$$

s ha az ismert ellenállást w' -vel jelöljük:

$$e = \frac{1}{2} I w'$$

mely egyenlet, E -től függetlenül adja e -t. Természetesen, ha e -t Voltokban akarjuk kifejezni, I -t Ampèrekben, w' -t Ohmokban kell meghatározni.

Ha ily módon e -t meghatároztuk, E is meghatározható 3.) szerint, mely természetesen Is -nek w ellenállás melletti megmérését feltételezi.

A kísérlet a következő:

A két elem E és e , hogy áramuk tetszés szerint megegyező vagy ellenkező irányban mehessen, commutatorral lesz összekötve. A rheostat drótjának két vége higanyt tartalmazó csészékbe van mártva, melyek közé egy igen csekély ellenállású vezető billentyűsen iktatható, hogy a rheostat gyors ki- és bekapcsolása eszközölhető legyen.

A két áram irányváltozása és a rheostatnak ki- és bekapcsolása leghelyesebben egyetlen kézmozdulattal intéztetik, hogy egyidejűségük lehetőleg biztosítva legyen, miáltal a túllengések felesleges szaporítása kiküldetetik. E végre a Pohl-féle commutator egy hetedik higanyos csésze hozzáadásával könnyű módon átalakítható.

Dohnányi Frigyes.

posonyi főgymn. tanár.

6. *Sabal major*, Ung. sp. Erdély fossil flórájában.

A jelen év nyarán Dr. Staub Móricz úrral, a m. földt. társulat titkárával, a nagyenyedi collegiumnak Herepey Károly tanár úr által összehordott szép ásvány-földtani gyűjteményeit megtekintvén, azonnal feltűnt nekünk egy gyönyörű pálmalevél-lenyomat, melynek különös érdeket kölcsönöz a kőzetanyag, melyben előfordúl. Ez a kőzet t. i. kékesüstürke csillámos, durva kavicsos homokkő, az úgynevezett kárpáti homokkőképletből, mely kövületszegénységéről híres. Herepey ezt a remek növényi kövületpéldányt, mely a 45 cm. hosszú, 25—27 cm. széles és 10 cm. vastag homokkőtáblán szemlélhető, Végh István katasteri becslobizostól szerző meg, hi azt Alyinczezel szemben Borbereknél, a Kules